

УДК 37(478)

DOI: 10.30840/2413-7065.2(79).2021.234951

ВІТЧИЗНЯНИЙ КІНЕМАТОГРАФ ЯК ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИКО-ПАТРІОТИЧНОГО КІНО)

Оксана СЕМЕНОВАorcid.org/0000-0003-4848-3235

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті розкрито вплив інформаційної пропаганди РФ на сферу культурних індустрій України, зокрема кіновиробництво, окреслено місце та роль сучасного українського кінематографа як «м'якої сили» у боротьбі з гуманітарною експансією Російської Федерації, фактора впливу на масову свідомість та соціальні установки українців, засобу контрпропаганди, конструювання загальнонаціональної ідентичності та формування зрілої політичної нації в цілому.

Досліджено стан вітчизняного кінематографа упродовж 2014–2021 рр., розкрито основні причини, що гальмували його розвиток; проаналізовано громадські та державні законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку та розвиток сфери кіноіндустрії; розглянуто найбільш популярні українські ігрові та документальні фільми історико-патріотичного спрямування, з'ясовано їхнє значення у протидії пропагандистській політиці РФ.

Здійснено аналіз пропагандистської антиукраїнської кінопродукції, що нині виробляється в Російській Федерації, анексованому Криму та квазіреспубліках «ДНР» і «ЛНР», визначено основні ознаки її інформаційно-психологічного впливу, окреслено маніпулятивні техніки та прийоми. На основі аналізу російських пропагандистських фільмів зроблено висновок, що Україна у них представлена у винятково негативному образі, поширеними є тези про «антиконституційний переворот», «київський режим», який веде збройну боротьбу з незгодним із його політикою населенням Донбасу. Вкрай негативною є риторика фільмів: українці – це «хунта», «фашисти», «бандерівці», «радикали» та «націоналісти», які воюють проти «простих людей», «шахтарів». Російська кінопропаганда щодо Криму полягає перш за все у створенні ілюзорної картини, яка виправдовує дії Кремля щодо анексії Криму, пояснюючи цей процес «неминучим» та «історично справедливим».

Український кінематограф розглянуто як дієвий інструмент у протистоянні російській інформаційній агресії, формуванні патріотичних почуттів громадян, їхнього прагнення до історичної правди та справедливості. Системна державна політика щодо протидії російській інформаційній пропаганді спричинила потужний розвиток вітчизняної кіноіндустрії, особлива увага якої спрямована на виробництво та популяризацію історико-патріотичного ігрового та документального кіно.

Ключові слова: український кінематограф; історико-патріотичне кіно; інформаційна агресія; пропаганда.

NATIONAL CINEMATOGRAPHY AS A RESPONSE TO RUSSIAN INFORMATION AGGRESSION (A CASE STUDY OF HISTORICAL AND PATRIOTIC FILMS)

Oksana SEMENOVA

Candidate of Historical Sciences,
senior research fellow of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

Annotation. *The article reveals the influence of Russian information propaganda on cultural industries of Ukraine, in particular film making, and describes place and role of contemporary Ukrainian cinematography as a “soft power” in counteracting humanitarian expansion of the Russian Federation, as a factor having an influence on mass consciousness and social attitudes of Ukrainians, as means of counter-propaganda and construction of all-Ukrainian identity and formation of consolidated political nation as a whole.*

The author has studied the state of national cinematography during 2014–2021, analyzed the reasons which hindered its development and described public and state legislative initiatives directed at support and development of cinematography. The most popular Ukrainian historical and patriotic fiction and documentary films are examined and their role in counteracting Russia’s propaganda is defined.

The article contains analysis of anti-Ukrainian films produced in the Russian Federation, annexed Crimea, and quasi-states “Donetsk People’s Republic” and “Luhansk People’s Republic”; reveals essential features of its information and psychological impact; defines manipulative techniques and methods. On the basis of analysis of Russian propaganda films, the author made a conclusion about portraying a negative image of Ukraine and broad usage of messages about the “unconstitutional coups d’etat”, “Kyiv regime” that fights against population of Donbas.

We may see such negative narratives as: Ukrainians are “junta”, “fascists”, “Banderites”, “hardcore nationalists”, who fight against “common people” and “miners”. Russian propaganda concerning Crimea includes, first of all, creation of illusory picture which justifies Russia’s annexation of Crimea before the world, with meaning that this process was “inevitable” and “historically justified”.

Ukrainian cinematography is considered as efficient means of opposing Russian information aggression, formation of patriotic feelings of Ukrainian people, and their aspiration for historical truth and justice. State system policy on counteracting propaganda has caused a powerful development of national cinematography, which pays considerable attention to making and promoting historical and patriotic fiction and documentary films.

Key words: *Ukrainian cinematography; historical and patriotic films; information aggression; propaganda.*

В умовах гібридної війни Росії проти України особливої значущості набуває питання захисту інформаційного простору нашої держави. Маніпулювання фактами у поєднанні з власним «єдино правильним» інтерпретуванням тих чи інших подій через канали радіо та телебачення, преси, кінематограф, музичне та літературне мистецтво з боку

російських пропагандистів несе небезпеку породження інформаційного хаосу у свідомості українців, створення ілюзорної картини сучасних суспільно-політичних реалій, призводить до руйнування історичної пам’яті, нездатності до критичного осмислення минулого та сьогодення. Кінематографу тут відводиться важлива роль, адже кіно – це не

лише один із видів візуального мистецтва, мета якого естетичне та емоційне задоволення глядача, – фільми є дзеркалом реальності, що відображає основні тенденції розвитку суспільства; як агенти соціалізації кінострічки беруть участь у продукуванні та передачі цінностей, норм та поведінкових установок у соціумі [46, с. 184]. Саме тому, на нашу думку, значної актуальності набуває проблема дослідження сучасного історико-патріотичного кіно як засобу пізнання українським суспільством своєї історії, культурної самобутності, формування національної самосвідомості, патріотичних почуттів громадян, а відтак – як дієвого інструменту протистояння російській пропаганді в інформаційно-культурному просторі України.

Метою статті є виявлення впливу системної політики реваншизму РФ (зокрема, інформаційної пропаганди) на сферу культурних індустрій, а саме кіновиробництво, окреслення місця та ролі сучасного українського кінематографа як «м'якої сили» у боротьбі з гуманітарною експансією Російської Федерації, фактора впливу на масову свідомість та соціальні установки українців, засобу контрпропаганди, конструювання загальнонаціональної ідентичності та формування зрілої політичної нації в цілому. Досягнення мети передбачає виконання низки завдань: дослідити стан кінематографа за останні роки (2014–2021 рр.) та розкрити основні причини, що гальмували його розвиток; проаналізувати громадські та державні законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку та розвиток сфери кіноіндустрії; розглянути найбільш популярні українські ігрові та документальні фільми історико-патріотичного спрямування, з'ясувати

їхнє значення у протидії пропагандистській політиці РФ; охарактеризувати пропагандистську складову російських кінофільмів, що демонструвалися українському глядачеві; здійснити аналіз пропагандистської антиукраїнської кінопродукції, що нині виробляється в Російській Федерації, анексованому Криму та квазіреспубліках «ДНР» і «ЛНР», зокрема визначити основні ознаки її інформаційно-психологічного впливу, окреслити маніпулятивні техніки та прийоми.

Дослідження реалізується в межах виконання науково-дослідної роботи «Етнокультурний розвиток сучасного українського суспільства в умовах політики реваншу Російської Федерації», що фінансується за рахунок державного бюджету.

На основі аналізу наукової літератури, публіцистичних та відеоматеріалів, розміщених у інтернет-джерелах, можемо відзначити такі напрацювання з досліджуваної проблематики: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку вітчизняного кіновиробництва висвітлено у наукових доробках О. Шеломовської [46], Л. Чупрія та К. Настоящої [45], Н. Черкасової [43], О. Жеребка [12]; вплив кінофільмів на масову політичну свідомість та формування громадської думки розглянуто у публікаціях М. Кацуби [20, 21], Т. Фісенко [41], С. Денисюк і К. Івченко [7]; аналіз пропагандистської складової у документальних та ігрових фільмах здійснили В. Левицький [27], М. Калініна [18]; роль масової культури (в тому числі кінематографа) як дієвого засобу протистояння в інформаційних війнах та атаках висвітлено Г. Почепцовим у низці наукових та журналістських публікацій, інтерв'ю [4,

30, 33]. Джерельну базу дослідження становлять законодавчі документи, що регламентують діяльність кіноіндустрії в Україні [13, 17, 32]; журналістські інтерв'ю, статті, розвідки, відеосюжети, розміщені в електронних мас-медіа [1, 6, 9, 10, 14, 19, 23, 24, 25, 28, 31, 34, 35, 36, 40, 44]; аналітичні матеріали та звіти [3, 15] тощо. Як бачимо, найбільший масив інформації містять журналістські матеріали, отже, наукове осмислення проблеми потребує ґрунтовної розробки.

Системна державна політика щодо протидії російській інформаційній пропаганді у галузі кіноіндустрії розпочалася у 2014 р., коли виникла гостра потреба у відмові від російського медіапотоків та необхідності створення якісного національного продукту. Моніторинг кіноконтенту провідних українських телеканалів засвідчив, що у 2014 р. 41% їх ефірного часу займало транслявання російських фільмів; у 2016 р. найбільшу частку становили стрічки американського виробництва – 38%; фільми виробництва колишнього СРСР – 30%; російські кінофільми – 10%; українські – 7% [46, с. 189].

За словами Ганни Чміль (2006–2010 рр. – очільниця Держкіно, нині – директор Інституту культурології НАМ України), в Україні тривалий час відбувалася «суцільна російська експансія» у сфері кіно та ТБ: протягом останніх 10 років близько 10 тисяч російських фільмів та серіалів потрапили на ринок домашнього відео, майже 300 фільмів прокатного виробництва – на показ у кінотеатрах [37].

Пилип Ілленко (2014–2019 рр. – очільник Держкіно, нині – голова Української кіноакадемії) зазначив, що непопулярність українського кіно у

попередні роки зумовлена не лише упередженим ставленням споживачів до національного продукту, але й відсутністю промо-кампаній вітчизняних фільмів, що призвело до відмови дистриб'юторів та кінотеатрів брати їх у прокат, а отже, глядач про них просто не дізнався; окрім того, багато продакшн-студій останні роки працювали винятково над виробництвом серіалів для Росії [37]. Л. Чупрій та К. Настояща серед причин, що гальмували розвиток кінематографічної галузі України, зазначили надмірний податковий тиск, який зумовлював високу собівартість, а тому і низьку конкурентоспроможність вітчизняної кінематографічної продукції [45, с. 118].

Іншими важливими гальмуючими факторами, на яких наголошують кіноексперти, є надзвичайно мала кількість кінотеатрів, звідси – відсутність масового доступу до вітчизняних фільмів, випущених у прокат: якщо на 100 тис. населення у Великобританії припадає 6,2, Іспанії – 7,14, Німеччині – 5,65, Італії – 5,84, Росії – 2,74, то в Україні – 1,1 залів [19]; також фахівці відзначають незадовільний стан української кіноосвіти, без якої неможливо зробити якісні фільми та серіали [44].

Однак «найболючіше» питання – це фінансування галузі кіновиробництва. Тривалий час кіноіндустрія була «на задвірках» державних інтересів і фінансувалася за залишковим принципом, у чому можемо переконатися, порівнявши кінобюджети України і деяких країн Європи станом на 2009 р.: у Франції – 535 млн. євро, Росії – 283 млн. доларів, Німеччині – 140 млн. євро, Польщі – 45 млн. євро, Україні – 5 млн. грн. Різниця у кількості фільмів, запущених 2009 р. у виробництво, є разючою: у

Франції – 240 фільмів, Німеччині – 120, Росії – 70, в Україні – 2 [45, с. 118–119].

2014–2015 рр. були знаковими для вітчизняного кінематографа: український «кінопрорив» став можливий внаслідок збільшення державного фінансування на виробництво та розповсюдження національної кінопродукції, відмови від російського контенту і законодавчої підтримки кіногалузі [10]. Незважаючи на складні умови, в яких опинилася наша країна (необхідність озброєння армії, ведення військових дій на Сході, девальвація гривні та ін.), бюджетування кінематографа зростає: якщо у 2014 р. на підтримку українських стрічок було виділено 30,5 млн. грн., то вже у 2015 р. – 63,8 млн. грн., у 2017 р. – понад 500 млн. грн., а 2018 р. – 1 млрд. грн. [8; 3, с. 2].

Важливим кроком до обмеження російської кінопродукції стала кампанія громадянського спротиву «Бойкот російського кіно», яка розпочалася у 2014 р. у відповідь на військові дії проти України з боку Російської Федерації, а також як реакція на засилля російського телепродукту в українському кінопросторі, українофобії в ньому та возвеличення російських силових структур. Зокрема, організатори кампанії – активісти громадського об'єднання «Відсіч» – вимагали встановити державний контроль над змістом російської кінопродукції та звільнити український медіапростір від фільмів, що шкодять національним інтересам України: принижують українців та популяризують ідеї «руського мира», російських силовиків тощо. Окрім флеш-мобів, пікетування показів російських фільмів в українських кінотеатрах, а також протестних акцій біля офісів провідних українських телеканалів, активісти

наполягали на підписанні закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» (зокрема, до Закону України «Про кінематографію»), відповідно до якого в Україні заборонено низку кінострічок російського виробництва, а саме: фільми, в яких задіяні актори, виконавці пісень, автори сценарію, режисери-постановники, продюсери, включені до складеного Міністерством культури та Службою безпеки України переліку персон нон грата; фільми, що популяризують або пропагують силові органи Росії чи СРСР, позитивно зображують їхніх працівників або окремі їхні дії; фільми, які визнають правомірною окупацію території України; фільми, в яких заперечується або виправдовується злочинний характер комуністичного режиму в Україні, створюється позитивний образ комуністичних лідерів та радянської влади, а також органів державної безпеки; фільми, що містять мову ворожнечі, приниження нації, посягання на незалежність і територіальну цілісність України та ін. [13].

Результатом таких стратегічно важливих як громадських, так і державних ініціатив стало значне обмеження російського контенту в Україні: на сьогодні заборонено демонстрування близько 800 російських фільмів та серіалів. З метою дослідження громадської думки щодо доцільності таких заходів на замовлення ГО «Детектор Медіа» Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно із соціологічною службою Центру Разумкова у 2020 р. було проведено дослідження, дані якого демонструють, що помітно зросла частка громадян, які схвалюють політику обмеження російського культурного впливу, а число

противників такої заборони зменшилося: якщо у 2018–2019 рр. проти заборони окремих артистів і російських фільмів в Україні виступала більшість українців, то у 2020 р. проти висловилися 43% громадян, тоді як 36% визнали необхідність такого рішення [47].

Результати всеукраїнського соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у 2019 р., свідчать про те, що понад 60% українських громадян підтримують політику державного протекціонізму щодо збільшення українського та українськомовного контенту у вітчизняному ефірі [34]. Український кінопродукт стає все більш популярним: у 2020 р. вже 38% респондентів надають перевагу фільмам виробництва України, 37% – США, 32% – Росії (для порівняння: у 2018 р. – 29, 28 та 27 відсотків відповідно) [48]. Отже, частка прихильників українського кіно збільшилася, хоча популярність іноземних стрічок у вітчизняному телефірі залишається високою. На нашу думку, наповненість українського кінопростору російсько-радянськими стрічками та відсутність доступного якісного масового національного культурного продукту спричинили тяжіння значної частини українського населення до російської культурної (музичної, кінематографічної та ін.) традиції, відхід від якої потребує багато часу та зусиль. Чимало українців все ще відчують ментальну близькість з російським кіно і переглядають російські фільми та серіали через інтернет-ресурси; значно гальмує переорієнтацію на український контент кодування українських каналів, що становить певні труднощі для українського населення (абонентська плата, встановлення додаткового обладнання), тому

часто надається перевага перегляду безкоштовних російських каналів через супутникове телебачення, особливо у прикордонних з Росією регіонах та прифронтових територіях [26].

Однак результати є, і вони обнадїливі. Вагоме законодавче підґрунтя було закладено у 2015 р. з ухваленням Національної стратегії розвитку кіноіндустрії України на 2015–2020 рр., яка визначає, що український національний кінематограф має виконувати важливі соціальну та патріотичну функції; серед необхідних умов отримання державного фінансування для виробництва та розповсюдження фільмів є також їх відповідність таким критеріям: формування позитивного іміджу України; популяризація об'єднуючих національних символів; висвітлення важливих фактів української історії; створення біографічних стрічок про визначних українських історичних діячів; вшанування героїв, що віддали своє життя за Україну [32].

Розроблена у 2016 р. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ – встановлює такі стратегічні цілі щодо розвитку українського кінематографа: підтримка виробництва та розповсюдження національного кіно; просування вітчизняного кіно в Україні і за кордоном; підтримка вітчизняного кіновиробника шляхом запровадження спеціальних податкових стимулів, створення додаткових джерел фінансування та ін. [17].

Поступове «переформатування» українського культурного простору викликало низку позитивних зрушень у галузі кіноіндустрії – збільшилася частка тих, хто орієнтується на українську кінопродукцію, тобто вітчизняне кіно здобуває своїх глядачів, задовольнити

інтереси та запити яких можливо за умови створення національної якісної конкурентоспроможної продукції, кількість якої стрімко зростає: у 2014 р. було створено 23 фільми, 2015 р. – 11, 2016 р. – 35, 2017 р. – 47, 2018 р. – 48, 2019 р. – 46 фільмів, офіційні дані про 2020 р. на сайті Державного агентства з питань кіно відсутні [15].

Революція гідності, анексія Криму, події на Сході України викликали зміни у свідомості українських громадян, піднесення їх патріотичних почуттів, тому серед найбільш популярних жанрів українського телефільму є фільми та серіали про історичне минуле нашого народу – 31% [22], найвідоміші з них: «Поводир», 2014 р. (режисер Олесь Санін), «Кримські історії», 2013–2015 рр. (режисер Наріман Алієв), «Століття Якова», 2016 р. (режисер Бата Недич), «Червоний», 2017 р. (режисер Заза Буадзе), «Кіборги», 2017 р. (режисер Ахтем Сеітаблаєв), «Чужа молитва», 2017 р. (режисер Ахтем Сеітаблаєв), «Тарас. Повернення», 2017 р. (режисер О. Денисенко), «Зрадник», 2017 р. (режисер Марк Гаммонд), «Позивний «Бандерас», 2018 р. (режисер Заза Буадзе), «Донбас», 2018 р. (режисер Сергій Лозниця), «Таємний щоденник Симона Петлюри», 2018 р. (режисер Олесь Янчук), «Король Данило», 2018 р. (режисер Тарас Химич), «Жінка на війні», 2018 р. (режисер Бенедикт Ерлінгссон), «Крути», 2019 р. (режисер Олексій Шапарев), «Захар Беркут», 2019 р. (режисери Ахтем Сеітаблаєв та Джон Ві), «Ціна правди», 2019 р. (режисер Агнешка Голланд), «Додому», 2019 р. (режисери Наріман Алієв, Ахтем Сеітаблаєв), «Черкаси», 2019 р. (режисер Тимур Ященко), антиутопія «Атлантида», 2019 р. (режисер Валентин Васянович), «Іловайськ 2014. Батальйон

«Донбас», 2020 р. (режисер Іван Тимченко), «Наші котики», 2020 р. (режисер Володимир Тихий), «Спіймати Кайдаша», 2020 р. (режисер Олександр Тіменко), «Погані дороги», 2020 р. (режисер Наталія Ворожбит) та ін. У 2021 р. планується вихід у прокат фільмів «Довбуш» (режисер Олесь Санін), «Клондайк» (режисер Марина Ер Горбач), «Червоний. Без лінії фронту» (режисери Заза Буадзе і Тарас Ткаченко), «Наші котики 2» (режисер Володимир Тихий).

Українські кінофільми зростають якісно, про що свідчать численні нагороди на міжнародних кінофестивалях: серед лауреатів – стрічка «Незламна» – перемога у номінації «Найкраща жіноча роль» (Пекінський міжнародний кінофестиваль, 2015 р.); у 2018 р. призи кінофестивалів отримали фільми «Донбас» – Канський міжнародний кінофестиваль (нагорода за найкращу режисерську роботу), Фестиваль європейського кіно в Севільї (гран-прі), Індійський міжнародний кінофестиваль (нагорода «Золотий павич»), Каїрський міжнародний кінофестиваль (спеціальний приз «Срібна піраміда»); «Гірська жінка на війні» – Канський міжнародний кінофестиваль (приз «Золота залізниця», премія SACD), Гамбурзький кінофестиваль (приз Art cinema), Міжнародний кінофестиваль фільмів з країн Північної Європи у Любеку (4 нагороди), нагорода LUX Prize; «Іній» – нагорода «Спираль сходження» (Стамбульський міжнародний кінофестиваль); «Вулкан» – Єреванський міжнародний кінофестиваль «Золотий абрикос» (гран-прі), Перший Алматинський кінофестиваль (приз за кращу режисуру), Сплітський кінофестиваль, Хорватія (гран-прі), Індійський міжнародний кінофестиваль (спецвідзнака жури),

Мінський міжнародний кінофестиваль «Листопад», Білорусь (приз за найкраще звукове рішення фільму), Міжнародний кінофестиваль в Рабаті, Марокко (гран-прі), Пін'яоський міжнародний кінофестиваль, Китай (приз журі глядачів). У 2019 р. фільм «Ціна правди» отримав нагороду «Золотий лев» на Фестивалі польських художніх фільмів у Гдині; фільм «Додому» – гран-прі Бухарестського кінофестивалю, приз за кращий іноземний фільм Міжнародного Босфорського кінофестивалю; стрічка «Атлантида» – гран-прі Монреальського фестивалю нового кіно та Мінського міжнародного кінофестивалю «Листопад», спеціальний приз журі Токійського міжнародного кінофестивалю, премію «Горизонти» Венеційського міжнародного кінофестивалю; у 2020 р. фільм «Погані дороги» отримав нагороду Тижня критики Венеційського кінофестивалю.

Тематика художніх історико-патріотичних фільмів – боротьба українського козацтва проти польської шляхти («Гетьман»), Україна в часи індустріалізації, колективізації, під час Голодомору та репресій («Поводир», «Ціна правди»), переслідування євреїв та депортація кримських татар («Чужа молитва»), події Другої світової війни, протистояння між українськими націоналістами, воїнами УПА та радянськими спецслужбами («Століття Якова», «Червоний», «Чорний ворон»), російсько-українське військове протистояння, реалії на окупованих територіях Сходу України, анексія Криму («Одного разу в Україні. Революція», «Одного разу в Україні. Війна», «Кіборги», «Іній», «Донбас», «Додому», «Атлантида», «Позивний «Бандерас», «Черкаси»), історичні події («Крути», «Зрадник») та постаті («Король Данило»,

«Захар Беркут», «Таємний щоденник Симона Петлюри», «Тарас. Повернення», «Заборонений»).

Важливий сегмент становлять документальні історичні фільми, створені на основі реальних подій, із залученням розповідей та коментарів дійових осіб (військовослужбовців, добровольців, цивільного населення, представників громадських організацій, експертів та ін.): проект «Вавилон 13», 2013–2015 рр. (головний режисер Володимир Тихий) включає низку документальних фільмів про події на Майдані та на Сході України, цикл «Зима, що нас змінила», 2014 р.; «Євромайдан. Чорновий монтаж», 2014 р. (режисер Роман Бондарчук), «Майдан», 2014 р. (режисер Сергій Лозниця), «Молитва за Україну», 2014 р., (режисер Євген Афінеєвський), «Аеропорт. Неповернення», 2014 р. (режисер Сніжана Потапчук), «Зима у вогні. Боротьба України за свободу», 2015 р. (режисер Євген Афінеєвський), «Скрізь Майдан», 2015 р. (режисер Катерина Горностай), «Війна заради миру», 2015 р. (режисер Євген Титаренко), «На лінії вогню: Зона АТО», 2015 р. (режисер Крістіан Жерега), «Війна химер», 2015 р. (режисери Анастасія та Марія Старожицькі), «Добровольці Божої чоти», 2015 р. (режисери Леонід Кантер та Іван Ясній), «Рейд. Сила нескорених», 2015 р. (режисер Олексій Макухін), «Укропи Донбасу», 2015 р. (режисер Руслан Горовий), цикл фільмів «Місто героїв», 2015–2016 рр. (режисер Іван Синепалов), «Маріуполіс», 2016 р. (режисер Мантас Кведаравічюс), «Школа № 3», 2017 р., (режисери Георг Жено, Єлизавета Сміт), «Міф», 2018 р. (режисери Леонід Кантер та Іван Ясній), «Висота 307,5», 2019 р.

(режисер Євгенія Цветанська), «На Схід», 2019 р. (режисер Вадим Єрмоленко), «Земля блакитна, ніби апельсин», 2020 р. (режисер Ірина Цілик), «Поїзд «Київ – Війна», 2020 р. (режисер Корній Грицюк), а також спецпроекти українських телеканалів [11, 42]. Низку документальних фільмів та спецпроектів на кримську тематику створено впродовж 2015–2020 рр.: «Руський мір. Дари волхвів. Спецтуристи», «Крим, як це було», «Операція «Крим», «Хроніки Анексії», «Крим. 25 років боротьби за Україну», «Вибір», «Крим. Оточені зрадою».

У центрі уваги документальних стрічок – історії бійців АТО/ООС про військові дії на Донбасі, їхній побут в умовах військового протистояння, розповіді колишніх військовополонених про перебування у полоні, повсякденне життя населення прифронтових територій, мешканців населених пунктів у зоні бойових дій, анексія Криму та ін.

«Майдан» С. Лозниці, копродукція України та Нідерландів, висвітлює хроніку подій Революції гідності: від мирних мітингів на майдані Незалежності до кривавих сутичок з міліцією. «Майдан» було визнано найкращим фільмом на Міжнародному кінофестивалі з прав людини у Нюрнберзі у 2015 р.

Життя дітей в умовах війни на Донбасі – тема фільму «Віддалений гавкіт собак», 2017 р. (англ. *The Distant Barking Of Dogs*, копродукція Данії, Швеції та Фінляндії), данського режисера Сімона Леренга Вільмонта. Фільм здобув гран-прі фестивалю документального кіно «Артдокфест» (2017 р.) та нагороду у номінації «Перший дебют» Амстердамського документального кінофестивалю. Стрічка увійшла до шкільної програми Данії для учнів 6–9 класів [39].

В основі сюжету стрічки «Земля блакитна, ніби апельсин» – буденність цивільного населення у «червоній зоні» Донбасу; попри те, що тут уже понад шість років ідуть бойові дії, люди намагаються вести звичайний спосіб життя, знаходять можливість займатися улюбленими справами. Фільм був високо оцінений міжнародною кіноспільнотою, про що свідчить низка нагород: нагорода фестивалю Biografilm Festival (Італія) у номінації «Нові таланти», нагорода за кращу режисуру фестивалю «Санденс» (США), премія за кіно про права людини фестивалю International Human Rights Documentary Film Festival, гран-прі та нагорода за найкращу операторську роботу фестивалю Millenium Docs Against Gravity (Польща), нагорода «Міжнародний документальний фільм» Цюрихського кінофестивалю та багато інших.

Документальний фільм «Міф» розповідає про життя українця Василя Сліпака, соліста Паризької національної опери, який пішов добровольцем у АТО, взявши собі позивний «Міф», і загинув під час бойових дій на Донбасі. Фільм отримав першу премію серед документальних стрічок на фестивалі Figueira Film Art Festival у м. Фігейрада-Фош (Португалія), здобув перемогу на Третьому кінофестивалі «Ukraine!» у Варшаві, перемогу у номінації «Кращий документальний фільм» на другому світовому кінофестивалі Liff India Filmotsav у м. Пуне (Індія).

У стрічці «Вірю, чекаю, молюся», 2018 р. (режисер Катерина Стрельченко), автори привертають увагу до долі цивільних та військових полонених, які зазнали жорстокого нелюдського поводження, тортур з боку російських найманців та сепаратистів; друга сюжетна

лінія фільму присвячена питанню пошуку зниклих безвісти українських військовослужбовців та мирних громадян на Донбасі.

Серед документальних історичних фільмів останніх років можемо відзначити «Голод до правди», 2017 р. (режисер Андрій Ткач) – українсько-канадська стрічка про Голодомор 1932–1933 рр. та війну на Сході України, у якій проводяться паралелі між методами тиску на українців за сталінського режиму в СРСР та за часів В. Путіна; фільм «Будинок «Слово», 2017 р. (режисер Тарас Томенко), розповідає про долю українських письменників та діячів культури – дисидентів, які проживали у побудованому для них будинку у Харкові у 1920–1930 рр., більшість із них було репресовано та розстріляно.

Очевидною постає потреба формування образу героя, який так чи інакше ототожнюватиметься з політичним режимом та громадянськими цінностями своєї країни. Зокрема, Г. Почепцов вважає, що саме кіно має запропонувати суспільству українського національного героя – інтелектуального та благородного – або сучасного часу, або недалекого минулого [30]. С. Денисюк та К. Івченко вбачають у національному герої співвітчизника, що втілює у собі найкращі риси, виділяється мужністю, силою тощо [7, с. 2]. На думку М. Калініної, авторам фільмів «Кіборги», «Аеропорт», «Добровольці» вдалося витіснити із суспільної свідомості образи успішних людей сучасності – представників криміналітету, бізнесу, натомість формується установка на те, що захищати країну від ворога – це престижно, відповідно, героєм нашого часу – солдат, який захищає інтереси держави [18, с. 49].

Як бачимо, українське кіномистецтво набуває потужних обертів, охоплюючи широкий спектр важливих проблем сьогодення, а тому знаходить емоційний відгук у свідомості глядачів.

Масштабність впливу кінематографа на формування суспільної думки пояснюється ще й тим, що серед глядачів трапляються люди, які не цікавляться політикою, тому кіно для них є не лише джерелом інформації, але й фактором впливу на формування певних поведінкових моделей. Тут маємо враховувати емоційну складову художнього фільму, коли глядач сприймає «картинку» з екрана не як вигаданий, а реальний сюжет, що відкриває широкі можливості для різного роду маніпуляцій. М. Кацуба зазначає, що «наївність людей», відсутність у них раціонально-критичної оцінки та готовність сприймати будь-які сюжети «за чисту» монету призвело до появи кінокартин, які сьогодні сприймаються як політичні агітки, що приховано нав'язують часто небезпечні політичні ідеї [21, с. 141].

Проаналізувавши понад сотню художніх та документальних фільмів російського виробництва, історик В. Расевич зробив такий висновок: «За останнє десятиліття росіяни встигли зняти цілу низку фільмів і серіалів на історичну тематику. На жаль, це не безневинна мистецька гра та спроба героїзації свого минулого, це навіть не творчість, покликана скріпити внутрішній національний дух. Майже у всіх цих фільмах чітко проглядається намагання утвердити на всьому російськомовному просторі свій, злегка відкоректований під сучасних правителів, історичний канон. Росія веде дуже інтенсивну історичну політику у найрізноманітніших ділянках. Держава, яка

претендує на імперський статус, у такий спосіб маркує за допомогою історичних стереотипів і кліше свій імперський простір. І проводять історичну політику тепер ніякі не комісари і політруки, а визначні митці, письменники та науковці. Оскільки більшість із них має старий радянський вишкіл, то й пропагандистський продукт виходить із «душком» з минулого. Ними «годують» у кінозалах, по телевізору. Народу розказують, що справжні їхні вороги – це підступний Захід, душехвати – католики, зрадливі наймити Заходу – галичани» [38].

Отже, тривалий час вітчизняний кінопростір використовувався російськими пропагандистами як поле для ведення інформаційних війн, поширення антиукраїнської риторики, продукування ідей про вищий соціальний та культурний статус росіян. На емоційному рівні маніпуляція культурними переконаннями та стереотипами у кінофільмах здійснюється завдяки створенню позитивних чи негативних персонажів: хороших – поганих, героїв – зрадників, своїх – чужих [21, с. 141]. До прикладу, українці у російських фільмах (як правило, це герої з українським прізвиськом) – це найчастіше зрадники, простакуваті невдахи, боягузи, інтелектуально обмежені: прапорщик Шматко у серіалі «Солдаты» – хитрий, жадібний, любитель алкоголю; українці у дитячому серіалі «Если завтра в поход» зображені як недолугі та відсталі, що слухають Сердючку, на протигагу вихованим та інтелігентним росіянам; у фільмі «Русский характер» україномовні кримчани, бандерівці виставлені ворогами; у фільмах «72 метри», «Брат 2» українців називають «хохлами», також висловлюють на їхню адресу зневажливі вирази; у стрічці

«Адмірал» саме український батальйон виявився зрадником, а у фільмі «Ми з майбутнього-2» бійці УПА розстрілюють мирних жителів [29, 38].

Іншою пропагандистською складовою російських фільмів про Україну є маніпулювання фактами, використання фейкової інформації та переписування історії. Як правило, такі фільми спрямовані на формування позитивної суспільної думки щодо дій російської влади з метою їх виправдання (зокрема, окупації Криму та військової агресії на Сході України). Яскравим прикладом російського пропагандистського кіно є «Донбасс. Украина», 2019 р. (режисер Ренат Давлетьяров). Мета картини – приховати істину щодо військових дій на Донбасі та справжню роль РФ у цій гібридній війні та окупації Автономної Республіки Крим. Фільм замовчує загальновідомі факти про вторгнення російської армії на територію України, обстріли українських населених пунктів регулярною армією Росії, постачання РФ підтримуваним нею сепаратистам зброї та амуніції, збиття російським «Буком» цивільного літака МН-17 Малайзійських авіаліній. Кремль продовжує поширювати неправдиву інформацію про події на Донбасі, видаючи російську збройну агресію за внутрішній громадянський конфлікт, який нібито став результатом «державного перевороту» в Україні [40].

Явно «перестаралися» й автори фільму «Русский характер», 2014 р. (режисер Олександр Якимчук): головний герой, російський моряк, приїжджає у «бандерівський» Крим, де зустрічає «підкреслено» україномовних таксистів, місцевих мешканців. Тут очевидно постає абсурдність зображуваної ситуації, адже Крим завжди був російськомовним,

українську мову у побутовому спілкуванні тут почути було вкрай складно.

Виразником послідовної реваншистської політики РФ є фільм «Крым», 2017 р. (режисер Олексій Піманов), створений на замовлення Міністерства оборони РФ. Головні герої стоять по різні боки ідеологічного фронту, тож, за задумом авторів, ідея фільму полягає у примиренні двох народів (українців та росіян). Анексія Криму в ньому показана як єдино можливий варіант сценарію, аби вберегти місцеве населення від «українських фашистів». Стрічка «Крымский мост. Сделано с любовью!», 2018 р. (режисер Тигран Кеосаян) – кінороман про «велике будівництво» мосту через Керченську протоку як знакової події, що знаменує «возз'єднання» Криму з Росією.

Чималою є кількість російських документальних фільмів на кримську тематику, серед них «Крымская весна», 2014 р. (режисер Сергій Холошевський), «Крым. Путь на Родину», 2015 р. (режисер Андрій Кондрашов), «Крым наш! Навсегда!», 2020 р. (виробництво компанії НТВ), «Крым. Новая эра», 2019 р. (режисер Аркадій Мамонтов). За Г. Почепцовим, ці стрічки містять такі складові інформаційно-психологічного впливу: знищення ознак присутності російських військових («зелені чоловічки») та ознак незаконності («народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона»), посилення негативної характеристики супротивника («каратели», «хунта»), підвищення свого позитиву до сакралізації («споконвічно російське місто»), опис дій з метою їх легітимізації (захоплення адміністративних будівель пояснюється, що «це наше, народне, а ми – народ», «Україна незаконно

привласнила Крим») [9]. У фільмах застосовано такі маніпулятивні прийоми та техніки [16]: безальтернативне подання фактів про події Євромайдану (єдино правильною є лише російська інтерпретація подій – «державний переворот»), контекстуальне блокування (відсутні зображення невдоволених анексією Криму), використання «лідерів думок» – приїзд президента Татарстану на зустріч із представниками кримських татар, переписування історії («Крим подарували Україні»), техніка «психологічного шоку» («насильницькі» дії кримських татар та проукраїнських мітингувальників під час мітингу проти приєднання до Росії), техніка коментування подій з метою створення необхідного контексту («для недопущення проникнення в Крим українських націоналістів та уникнення воєнних конфліктів було прийнято рішення звернутися за допомогою до керівництва РФ»), техніка повторень одних і тих самих тверджень («бандерівці», «екстремісти», «неофашисти», «антиконституційний переворот»), технологія підміни (анексію названо «возз'єднанням», «історичною справедливістю»), техніка сенсаційності для підвищення рівня тривоги громадян («ми залишилися без уряду, усі керівники силових структур залишили Крим»).

Зразками пропагандистських агіток є російські фільми про події на Сході України: «Невыученный урок 14/41», 2016 р. (режисер Ніна Ведміцька) – у центрі сюжету зустріч двох хлопчиків у донецькій школі (своєрідний часовий портал), один із яких перебуває у 1941 р. (під час обстрілів з боку німецьких фашистів), другий – у 2014 р. (під час обстрілів з боку українських військових). Тут використана техніка порівняння

військових ЗСУ з німецькими окупантами, а саму ідею фільму досить прозоро озвучила його режисер: «Это призыв сплотиться перед лицом поднимающего голову нацизма» [25].

Фільм «Правда. Цель 102», 2015 р. (режисер Олег Джураєв), розповідає про «захоплення» Слов'янська бійцями Нацгвардії України; простежується наратив про «американських найманців», що воюють на боці українців; у стрічці «Дежурство», 2018 р. (режисер Ленар Камалов), йдеться про те, як після бою з українськими військовими бойовики «ДНР» відповідають на телефонні дзвінки від їхніх рідних, зокрема, розповідають, що українські військові замовчують про свої справжні втрати та ховають загиблих бійців, аби вони вважалися зниклими безвісти, а їхні рідні не отримали фінансової компенсації. Пропагандистський підтекст стрічки полягає у дискредитуванні та підвищенні недовіри до ЗСУ; поява у фільмі україномовного бійця, який воює на боці сепаратистів, є умисною: таким чином автори демонструють, що на території ОРДЛО відсутнє переслідування українців за мовною ознакою, а бойовики приймають у свої лави усіх, хто поділяє їхню громадянську позицію.

Цикл фільмів «Донбасс на линии огня», 2014–2015 рр. (режисер Максим Фадеєв), створений на основі розповідей бойовиків та мешканців міста, демонструє реалії м. Донецька у період активної фази бойових дій. Емоційна складова фільму посилюється шляхом постійного показу втрат серед мирного населення, розбомблених будинків, залишків снарядів. Показ перестрілки бойовиків із військовими ЗСУ відбувається під звуки класичної музики, яку

виконують учні музичних навчальних закладів, а фінальною сценою є поява на екрані танка з написом «НА ЛЬВОВ». Риторика фільму вкрай негативна щодо українців «з іншого боку»: укропівці, фашисти, хунта, терористи; систематично підкреслюється про навмисне обстрілювання житлових будинків українськими військовослужбовцями, до них лунають як прокльони, так і прохання припинити «вбивати дітей». Бойовик, показуючи фото своєї дитини, розповідає, що «хоче для неї щасливого життя у вільній країні»; жінка похилого віку запитує, чому страждає мирне населення, адже їхнє бажання було лише «вільно розмовляти російською мовою». Як бачимо, основний акцент робиться на емоційно-чуттєвому сприйнятті фільму глядачами, легкому та дієвому способі пропагандистського впливу.

До створення інформаційно-пропагандистської російської кінопродукції активно залучалися і лояльні до сепаратистських формувань іноземні журналісти з прокремлівською позицією. Англomовний фільм-сенсація *MH 17. Call for justice*, 2019 р., зрежисований російською сценаристкою Яною Єрлашовою та «незалежним голландським дослідником» Максом ван дер Верфом, представляє російську версію катастрофи у небі над Донбасом. У ньому автори та учасники «власного» розслідування намагаються довести, що слідство Joint Investigation Team (Об'єднаної слідчої групи) є «політичним замовленням», мета якого – безпідставно звинуватити Росію. Основною сюжетною лінією є теорія змови Заходу проти Росії; перехоплені СБУ розмови сепаратистів про збитий літак вони називають фейком, ставлять під сумнів офіційні результати

розслідування та висувують свою версію винуватця трагедії – український літак СУ-25. У фільмі широко використовуються заяви державних лідерів на підтримку Росії, свідчення експертів та «очевидців», коментарі керівників військових підрозділів «ДНР».

Документальний фільм «Українська агонія. Прихована війна», 2015 р. (режисер – німецький журналіст Марк Бартамлай), створений на основі сюжетів, знятих автором під час його перебування серед бойовиків «ДНР». Фільм – чергова агітка Кремля, спроба зняти з Росії відповідальність за розпалювання конфлікту на Донбасі і підтримку сепаратистів та звинуватити в усьому Україну. Зокрема, автор встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями Майдану у 2014 р., втручанням західних політиків та ситуацією на Донбасі і намагається переконати, що вина за все, що відбувається, лежить на українському народі, зазначивши, що українське телебачення, газети не кажуть правди, це суцільна брехня, що доходить до абсурду... Україна має зрозуміти, що Захід намагається зробити її ударною силою у війні проти Росії. Але українці продовжують вірити, що колись вони будуть у Євросоюзі, а їх зарплата буде, як у Німеччині. У фільмі не обійшлося без «визнання своєї провини» полоненими військовими ЗСУ (такі сюжети часто зустрічаються у відеозаписах, що демонструють сепаратисти після катувань полонених українських військовослужбовців), які, за словами режисера, «почали розуміти, що воюють проти свого народу».

У 2019 р. на тимчасово окупованій території Луганщини зняли фільм «Ополченочка». У центрі сюжету – історія трьох жінок, які вступили до

«народного ополчення», стали екіпажем танка Т-64БВ, що використовується терористами з «народної міліції ЛНР». Епізодичну роль у фільмі зіграла Н. Поклонська, колишня «прокурор Криму» та уродженка Луганської області, а прообразом головної героїні є Світлана Дрюк, яка за два місяці до прем'єри перейшла на сторону України. Автори фільму позиціонували його як перший повнометражний фільм студії «Лугафільм», який «розповість правду про Донбас». Його прем'єрний показ планували на 9 травня 2019 р. у Луганську та Донецьку під гаслом «Перемогли у 1945-му, переможемо й тепер». Відповідним є й послання фільму: війна – справа не лише чоловіків, заради високої ідеї та через особисті переконання жінки лишають свої родини і йдуть «захищати батьківщину». Герої фільму – козаки, ополченці та їхні військові командири – постають благородними людьми, здатними на самопожертву, і, звісно ж, звинувачують у всьому українських військовослужбовців – «посібників фашистів».

Аналіз російської пропагандистської кінопродукції на тематику Донбасу дає можливість дійти таких висновків: Україна у цих фільмах має винятково негативний образ, поширеними є тези про «антиконституційний переворот», «київський режим», який веде збройну боротьбу проти незгодного з його політикою населення Донбасу, причому звинувачення лунають як у бік очільника держави, так і українських військовослужбовців та простих громадян, які «спонсорують» війну. Вкрай негативною є риторика фільмів: українці – це «хунта», «фашисти», «бандерівці», «радикали» та «націоналісти», які воюють проти «простих людей», «шахтарів». Виключно

українських військових звинувачують у обстрілах житлових будинків та загибелі місцевого населення, катуваннях полонених «ополченців», натомість бойовики «ДНР» і «ЛНР» постають народними героями, готовими заради «свободи» та «можливості спілкуватися рідною (російською) мовою» жертвувати своїм життям. Російська кінопропаганда щодо Криму полягає перш за все у створенні ілюзорної картини, яка виправдовує дії Кремля щодо анексії Криму, пояснюючи цей процес «неминучим» та «історично справедливим». У таких фільмах Україна також зображується у негативних конотаціях («незаконно привласнила Крим», «не дбала про його економічний розвиток», проводила «примусову українізацію», тези про економічну та політичну залежність України від Заходу), а російське втручання трактується як «допомога» російськомовному населенню півострова для недопущення «захоплення влади київськими націоналістами».

Таким чином, в умовах інформаційної агресії РФ важливим завданням українського кінематографа є подальше створення власної історико-патріотичної кінопродукції, здатної ефективно протидіяти зовнішнім продуктам кіновиробництва, що негативно впливають на імідж України. У цьому контексті показником того, що вітчизняне історико-патріотичне кіно відображає не вигідну для Росії правду, є заборона демонстрування на її території фільмів «Майдан», «Війна заради миру», «Кіборги» та «Донбас». Отже, українські кінофільми мають потужний потенціал як один із головних інструментів захисту інформаційного простору нашої держави, конструювання загальноукраїнської ідентичності, формування патріотичних

почуттів громадян, їхнього прагнення до історичної правди та справедливості, а відтак є дієвим засобом протистояння російській інформаційній агресії та пропаганді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артем Сивко. Кино и пропаганда. URL: <https://petrimazepa.com/procinema.html>
2. Бойкот російського кіно. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бойкот_російського_кіно
3. Бурнашов І. Ю. Український кінопрорив (оглядова довідка за матеріалами преси, неопублікованими документами та Інтернету 2014–2015 pp.). URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2015/2015_kino15.pdf2015
4. Георгий Почепцов. URL: <https://detector.media/authors/242/>; Георгий Почепцов. URL: <https://zn.ua/author/georgiy-pochepcov>
5. Голубов О. Кіно чи пропаганда? Крим у російських фільмах. URL: <https://ua.krymr.com/a/kino-chy-propahanda-krymu-rosiiskykh-filmakh/29585281.html>
6. Данило Горlach. Ви нам не брат-2: російський контент витісняють з українського ефіру. URL: <https://medialab.online/news/vy-nam-ne-brat-2-rosijs-ky-j-kontent-vy-tisnyayut-z-ukrayins-kogo-efiru/>
7. Денисюк С. Г., Івченко К. В. Вплив художнього кіно на процес політичної соціалізації особистості. *XLV HTK гуманітарних підрозділів: 2016 рік*: матеріали Науково-технічної конференції Вінницького національного технічного університету. Вінниця, 2016. С. 1–3.
8. Державна підтримка кіно в Україні: з чого починати і куди прямуємо? URL: <https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/263-derzhavna-pidtrimka-kino-v-ukrayini-z-chogo-pochinali-i-kudi>
9. Джолос О. Информационно-психологическая война. Восточный фронт. URL: <http://argumentua.com/stati/informatsionno-psikhologicheskaya-voina-vostochnyi-front>

10. Діана Куришко. Як ожило українське кіно. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44374696>
11. Документальні фільми та спецпроекти про АТО та війну на Донбасі. URL: <https://ictv.ua/ua/kino/war/>
12. Жеребко О. П. Сучасний стан та тенденції розвитку українських телефільмів. *Національний центр театрального мистецтва ім. О. Курбаса*. 2017. № 12. С. 18.
13. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH10L00A?an=3>
14. Заточка зрєня: какие фильмы о Донбассе пытались показать в России? URL: <https://mkset.ru/news/culture/11-06-2019/zatochka-zreniya-kakie-filmy-o-donbasse-pytalis-pokazat-v-rossii>
15. Звіти Держкіно. URL: <http://dergkino.gov.ua/ua/text/reports-state-cinema.html>
16. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналітична доповідь / за заг. ред. А. Баровської. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2016. 109 с.
17. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 1 лютого 2016 р. № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ». URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/248862610>
18. Калініна М. Документальное кино как инструмент политического и коммерческого PR: украинский и зарубежный опыт. *International scientific journal*. 2015. № 6. С. 46–52.
19. Катерина Сліпченко. Українське кіно: пробудження сили, прихована загроза та нова надія. URL: https://zaxid.net/ukrayinske_kino_probudzhennya_sili_prihovana_zagroza_ta_nova_nadiya_n1413922
20. Кацуба М. Вплив художнього кіно на процес політичної соціалізації особистості. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 101. С. 439–442.
21. Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 136–144.
22. Кінематографічні уподобання українців. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/kinematograficheskie_predpochteniya_ukraincev.html?fbclid=IwAR3of3p4ecaKA1PcTpYXtygapw0SM9JSigy5WXgBKGoHVjeKNxO3tOr1U
23. Кіно російської пропаганди. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ShbwxcP9eEg>
24. Кіно і Крим в українському та російському кінематографі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ydCCZJBu8Ng>
25. Кіноокупація Донбасу: які фільми знімають в ОРДЛО? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii-kino-donbas/30177831.html>
26. Кодування в Україні телеканалів: хто заробить, що думають глядачі і чи існує загроза національній безпеці. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koduvannia-telekanaliv/30457617.html>
27. Левицький В. Пропаганда у сучасному російському кінематографі. *Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури*. 2017. Т. 191. С. 29–32.
28. Марк Крутов. Пропаганда Кремля. Україна заборонила вже близько 400 фільмів країни-агресора. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27163184.html>
29. Марта Климчишин. На фронті образів та ідей: молоде українське кіно і російська пропаганда. URL: <https://lysty.net.ua/pogufilms/>
30. Марта Сырчина, Георгий Почепцов: «Украине нужен свой массовый герой книг и фильмов, без которого не бывает ни одной сильной нации». URL: <https://www.newmedia21.eu/analizi/georgij-pocheptsov-ukraine-nuzhen-svoj-massovy-j-geroj-knig-i-fil-mov-bez-kotorogo-ne-by-vaet-ni-odnoj-silnoj-natsii/>
31. Мар'яна Закусило. Українці підтримують українізацію ефіру. URL: <https://detector.media/infospace/article/168405/2019-06-25-ukraintsi-pidtrymuyut-ukrainizatsiyu-efiru->

a-demonstratsiyu-nasylstva-na-tb-vvazhayut-shkidlyvoyu-doslidzhennya-natsrady-ta-kmis/

32. Національна стратегія розвитку кіноіндустрії України на 2015–2020 роки (проект). Державне агентство України з питань кіно. Київ, 2015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1201.html

33. Почепцов Г. Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований. Москва: Рефл-бук; Киев: Ваклер, 2000. 576 с.

34. Розвиток ринку українського кіно: проблеми і перспективи. Телеканал TV5. URL: <https://tv5.zp.ua/news/rozvitok-rinku-ukrayinskogo-kino-problemiperspektivi/>

35. Роман Разум: Фільм «Ополченочка» – это максимально реалистичное кино о войне в Донбассе. URL: <https://novorosinform.org/776832>

36. Скрытая война. Немецкий журналист снял фильм о Донбассе. URL: https://aif.ru/politics/world/skrytaya_voyna_nemeckiy_zhurnalist_snyal_film_o_donbasse

37. Толокольнікова К. Переорієнтація на себе. URL: <https://detector.media/rinok/article/95600/2014-07-09-pereoriientatsiya-na-sebe/>

38. Українофобія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українофобія#У_кіно

39. Фільм «Віддалений гавкіт собак» про хлопчика з Донбасу увійшов до шкільної програми Данії. URL: <https://www.unian.ua/lite/kino/film-pro-viynu-na-donbasi-viddaleniy-gavkit-sobak-uviyshov-do-shkilnoji-programi-daniji-11301935.html>

40. Фільм «Донбас. Окраїна» є черговим екземплярком російської пропаганди. URL: <https://istanbul.mfa.gov.ua/news/75435-filym-donbas-okrajina-je-chergovim-jekzemplyarom-rosijsykoji-propagandi>

41. Фісенко Т. Кінематограф у формуванні громадянської думки. *Обрії друкарства*. 2020. № 1 (8). С. 205–223.

42. Цикл документальних фільмів «Неоголошена війна». URL: https://tv.suspilne.media/programs/neogoloshena_viyna

43. Черкасова Н. О. Українські телеканали як важливий механізм підтримки

національного кінематографа. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2015. № 3. С. 102–108.

44. Чого бракує українському кіно? RE: Форма. URL: <https://rada.oporaua.org/novyny/reforma/11591-choho-brakuie-ukrainskomu-kinoreforma>

45. Чупрій Л., Настояща К. Розвиток вітчизняних культурних індустрій у контексті забезпечення гуманітарної безпеки України. *Політичний менеджмент*. 2011. № 5. С. 117–126.

46. Шеломовська О. Кіно на українських телеекранах: за результатами контент-аналізу програм телепередач. *Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна. Серія Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2016. Вип. 37. С. 183–193.

47. Як змінилися уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019 р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020 р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukrainsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r>

48. Яке кіно любляють дивитись українці. URL: <http://sich.zp.ua/iake-kino-poliubliaiut-dyvytys-ukrainsi>

REFERENCES

1. SYVKO, A. *Cinema and Propaganda*. [online] Available at: <https://petrimazepa.com/procinema.html> [in Ukr.]

2. *Russian Films Boycott*. [online] Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D1%82_%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%BE [in Ukr.]

3. BURNASHOV, I. *The Ukrainian Cinema Breakthrough (an analytical review based on periodical materials, unpublished and*

- web documents). [online] Available at: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_oglyadi/2015/2015_kino15.pdf [in Ukr.]
4. POCHETSOV, G. [online] Available at: <https://detector.media/authors/242/>; POCHETSOV, G. [online] Available at: <https://zn.ua/author/georgiy-pochecov> [in Rus.]
5. HOLUBOV, O. *Cinema or Propaganda? Crimea in Russian Films*. [online] Available at: <https://ua.krymr.com/a/kino-chy-propahanda-krym-u-rosiiskiykh-filmakh/29585281.html> [in Ukr.]
6. HORLACH, D. *You Are Not Brother-2 for Us: Russian Content Is Being Displaced from the Ukrainian Broadcasting*. [online] Available at: <https://medialab.online/news/vy-nam-ne-brat-2-rosijs-ky-j-kontent-vy-tisnyayut-z-ukrayins-kogo-efiru/> [in Ukr.]
7. DENYSIUK, S., IVCHENKO, K. (2016). The Impact of Art Films on the Process of Political Socialization. *Materialy XLV naukovo-tekhnichnoi konferentsii u Vinnytskomu natsionalnomu tekhnichnomu universyteti* (The 45th Scientific and Technical Conference at Vinnytsia National Technical University: 2016. Proceedings), pp. 1–3. [in Ukr.]
8. *State Support of Cinema in Ukraine: Where to Start and to Go?* [online] Available at: <https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/263-derzhavna-pidtrimka-kino-v-ukrayini-z-chogo-pochinali-i-kudi> [in Ukr.]
9. DZHOLOS, O. *Information and Psychological War. The Eastern Front*. [online] Available at: <http://argumentua.com/stati/informatsionno-psikhologicheskaya-voina-vostochnyi-front> [in Rus.]
10. KURYSHKO, D. *How Did Ukrainian Cinema Come Alive?* [online] Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44374696> [in Ukr.]
11. *Documentaries and Special Projects about Anti-Terrorist Operation and War in Donbas*. [online] Available at: <https://ictv.ua/ua/kino/war/> [in Ukr.]
12. ZHEREBKO, O. (2017). Current State and Tendencies of Development of Ukrainian Cinematography. *National Center of Performing Arts Named after Les Kurbas*, (12), p. 18. [in Ukr.]
13. *Law of Ukraine “About Amendments to Several Laws of Ukraine for the Protection of Informational TV-Radio Space of Ukraine”*. [online] Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/JH10L00A?an=3> [in Ukr.]
14. *Shaping Opinion: What Kinds of Films about Donbass Were Demonstrated in Russia?* [online] Available at: <https://mkset.ru/news/culture/11-06-2019/zatochka-zreniya-kakie-filmy-o-donbasse-pytalis-pokazat-v-rossii> [in Rus.]
15. *Reports of Ukrainian State Film Agency*. [online] Available at: <http://dergkino.gov.ua/ua/text/reports-state-cinema.html> [in Ukr.]
16. BAROVSKA, A., ed., (2016). *Information Challenges of Hybrid Warfare: Content, Channels, Mechanisms of Opposition*. National Institute for Strategic Studies. 109 p. [in Ukr.]
17. *Cabinet of Ministers of Ukraine. Decree of February 2016, No. 119-p*. [online] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610> [in Ukr.]
18. KALININA, M. (2015). Documentary as an Instrument of Political and Commercial PR: Ukrainian and Foreign Experience. *International Scientific Journal*, (6), pp. 46–52. [in Ukr.]
19. SLIPCHENKO, K. *Ukrainian Cinema: Awakening Power, Hidden Threats, and New Expectations*. [online] Available at: https://zaxid.net/ukrayinske_kino_probudzhennya_sili_prihovana_zagroza_ta_nova_nadiya_n1413922 [in Ukr.]
20. KATSIUBA, M. (2015). Influence of a Feature Film on a Political Socialization Process of Personality. *Hileia*, Vol. 101, pp. 439–442. [in Ukr.]
21. KATSIUBA, M. (2013). Feature Films as Means of Formation of Mass Political Consciousness. *Political Management*, (1–2), pp. 136–144. [in Ukr.]
22. *Movie Genre Preferences of Ukrainians*. [online] Available at: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/kinematograficheskie_predpochteniya_ukraincev.html?fbclid=IwAR3

of3p4ecaKA1PcTpYXtygapw0SM9JSigy5WXg
BKGohHVjeKNxO3tOr1U [in Ukr.]

23. *Russian Propaganda Films*. [online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=ShbwxcP9eEg> [in Ukr.]

24. *Crimea in Ukrainian and Russian Cinema*. [online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=ydCCZJBu8Ng> [in Ukr.]

25. *Cinematography Occupation of Donbas: What Kind of Films Are Being Produced on Temporarily Occupied Territories of Ukraine?* [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii-kino-donbas/30177831.html> [in Ukr.]

26. *Channel Coding in Ukraine: Who Will Make Profit, Commentaries of Ukrainians and Threat to National Security*. [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/koduvannia-telekanaliv/30457617.html> [in Ukr.]

27. LEVYTSKYI, V. (2017). Propaganda in Contemporary Russian Movies. *NaUKMA Research Papers. Theory and History of Culture*, Vol. 191, pp. 29–32. [in Ukr.]

28. KRUTOV, M. *Kremlin Propaganda. Ukraine Has Forbidden to Broadcast Over 400 Films of the Aggressor Country*. [online] Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/27163184.html> [in Ukr.]

29. KLYMCHYSHYN, M. *On Ideological Front: Young Ukrainian Cinema and Russian Propaganda*. [online] Available at: <https://lysty.net.ua/norufilms/> [in Ukr.]

30. SYRCHINA, M., POCHEPSOV, G. "There Is a Need in a New Ukrainian Mass Hero of Literature and Cinema, Which Is Indispensable for Every Strong Nation". [online] Available at: <https://www.newmedia21.eu/analizi/georgij-pochepsov-ukraine-nuzhen-svoj-massovy-j-geroj-knig-i-fil-mov-bez-kotorogo-ne-by-vaetni-odnoj-sil-noj-natsii/> [in Ukr.]

31. ZAKUSYLO, M. *Ukrainians Support Ukrainization of Broadcasting*. [online] Available at: <https://detector.media/infospace/article/168405/2019-06-25-ukraintsi-pidtrymuyut-ukrainizatsiyu-efiru-a-demonstratsiyu-nasyilstvana-tb-vvazhayut-shkidlyvoyu-doslidzhennya-natsrady-ta-kmis/> [in Ukr.]

32. National Strategy for Development of Cinematography in Ukraine for 2015–2020 (Project). *Ukrainian State Film Agency*. [online] Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1201.html [in Ukr.]

33. POCHEPSOV, G. (2000). *Information Wars. Basic Military and Communicative Studies*. Moscow: Refl-book; Kiev: Vakler, 576 p. [in Rus.]

34. Development of Cinema Market: Problems and Perspectives. *TV5*. [online] Available at: <https://tv5.zp.ua/news/rozvitok-rinku-ukrayinskogo-kino-problemiperspektivi/> [in Ukr.]

35. RAZUM, R. "Militia Woman" Is a Maximally Realistic Film about War in Donbass. [online] Available at: <https://novorosinform.org/776832> [in Rus.]

36. *The Hidden War. German Journalist Has Made a Film about War in Donbass*. [online] Available at: https://aif.ru/politics/world/skrytaya_voyna_nemeckiy_zhurnalist_snyal_film_o_donbasse [in Rus.]

37. TOLOKOLNIKOVA, K. *Reorientation towards Ourselves*. [online] Available at: <https://detector.media/rinok/article/95600/2014-07-09-pereorientatsiya-na-sebe/>

38. *Anti-Ukrainian Sentiment*. [online] Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українофобія#У_кіно [in Ukr.]

39. *Film "Distant Bark of the Dog" about a Boy from Donbas Was Included to the School Curriculum of Denmark*. [online] Available at: <https://www.unian.ua/lite/kino/film-pro-viynuna-donbasi-viddaleniy-gavkit-sobak-uviyshovdo-shkilnoji-programi-daniji-11301935.html> [in Ukr.]

40. *Film "Donbass. The Borderland" as Another Example of Russian Propaganda*. [online] Available at: <https://istanbul.mfa.gov.ua/news/75435-filym-donbas-okrajina-je-chergovim-jekzemplyaromrosijsykoji-propagandi> [in Ukr.]

41. FISENKO, T. (2020). Cinematography as a Tool of Public Opinion Formation. *Printing Horizon*, (1 (8)), pp. 205–223. [in Ukr.]

42. "The Undeclared War" *Documentary Series*. [online] Available at: https://tv.suspilne.media/programs/neogoloshena_viyina [in Ukr.]

43. CHERKASOVA, N. (2015). Ukrainian TV Channels as an Important Support Mechanism of the National Cinema. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu ta mystetstv* (Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts), (3), pp. 102–108. [in Ukr.]
44. What Is Ukrainian Cinematography Lacking? *RE: Forma*. [online] Available at: <https://rada.oporaua.org/novyny/reforma/11591-choho-brakuie-ukrainskomu-kinoreforma> [in Ukr.]
45. CHUPRII, L., NASTOIASHCHA, K. (2011). Development of National Cultural Industries in the Context of Humanitarian Security Support of Ukraine. *Politychnyi menedzhment* (Political Management), (5), pp. 117–126. [in Ukr.]
46. SHELOMOVSKA, O. (2016). Cinema on Ukrainian TV Screen: Results of Content-Analysis Listings. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody* (V. N. Karazin Kharkiv National University. “Sociological Studies of Contemporary Society: Methodology, Theory, Methods” Series), (37), pp. 183–193. [in Ukr.]
47. Citizens’ Attitudes to Mass Media after Elections in 2019 and Start of COVID-19 Pandemic (August 2020). *Razumkov Center*. [online] Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r> [in Ukr.]
48. *What Films Do Ukrainians Prefer?* [online] Available at: <http://sich.zp.ua/iake-kino-poliubliaiut-dyvvytys-ukraintsi> [in Ukr.]

В умовах інформаційної агресії РФ важливим завданням українського кінематографа є подальше створення власної історико-патріотичної кінопродукції, здатної ефективно протидіяти зовнішнім продуктам кіновиробництва, що негативно впливають на імідж України. У цьому контексті показником того, що вітчизняне історико-патріотичне кіно відображає невідгдану для Росії правду, є заборона демонстрування на її території фільмів «Майдан», «Війна заради миру», «Кіборги» та «Донбас». Отже, українські кінофільми мають потужний потенціал як один із головних інструментів захисту інформаційного простору нашої держави.